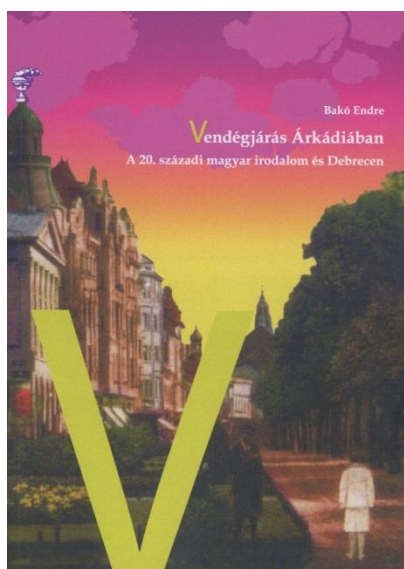

Bakó Endre: Vendégjárás Árkádiában
(A 20. századi magyar irodalom és Debrecen)
 Déri Múzeum, Debrecen, 2018, 589 oldal

Weöres Sándor 1964 áprilisában járt először Debrecenben, s az Arany Bika vezetőinek kérésére ezt írta a szálloda emlékkönyvébe: „Örülök, hogy megismerhettem a szép Debrecen-t. Gyökeres, több száz éves kultúra érződik itt áthatóan, akár Salzburgban vagy Brugge-ben. Ennek a komoly, masszív, valódi kultúrának a szépsége és derűje él és hat itt.” Weöres – köztudottan – hajlott bizonyos rögtönzésekre, viszont az is kétségtelen, hogy a város XVIII. századi kultúráját valóban jól ismerte és szerette. Talán Salzburg említése sem véletlen, hiszen Csokonai mégiscsak Mozart

kortársa volt, benne is szépség és derű látomása élt, s (Oláh Gábor szép kifejezése szerint) Debrecen homokján Versailles-t álmódott. Hogy aztán a XX. században mit lehetett ebből megérezni, más kérdés, nagy kérdés, s ennek jár utána Bakó Endre páratlanul értékes (és érdekes), majd hatszáz lapos kötetében.

Huszonöt más-másféleképpen jelentős magyar írónak a városhoz fűződő kapcsolatát veszi számba. Olyanokét, akiknek Debrecen élményéről már sokat írtak (Ady, Móricz, Németh László, Szabó Lőrinc), de olyanokét is, akikkel eddig alig foglalkoztak ebből a szempontból (Illyés Gyula, József Attila, Kassák Lajos, Tamási Áron, Zilahy Lajos). Vannak olyanok (Kodolányi, Szabó Dezső, Szabó Pál, Veres Péter), akiknek ide kötődése monográfia méretben lenne feldolgozható, s olyanok is, akik számára Debrecen egy hely a sok között (Herczeg Ferenc, Juhász Gyula, Márai, Móra, Pósa Lajos). Többlet érdekessége van azoknak, akik lokálisan is kötődtek ide (Erdélyi József, Wass Albert, Szép Ernő), megint másféle feltáró kutató munkát igényelt Karinthy, Kosztolányi, Weöres.

Bakó választott módszere a legadekvátabb: életrajzi tényekből indul ki, főleg a debreceni napilap-

ok híradásaira támaszkodik. Az is érdekli, hogy mit adott Debrecen az íróknak, az is, hogy miképpen vélekedtek az írók Debrecenről. Olyan kiváló memóriával és precíz nyomozással jár utána mindennek, hogy szinte lehetetlen bármivel is kiegészíteni, korrigálni az általa mondottakat. (Talán azért nem említi, hogy Weöres a 70-es években is fog még Debrecenbe jönni – méghozzá az egyetemi irodalmi intézet vendégeként – mert erről nem tudósított a sajtó, s talán az is említendő lenne, hogy Tamás Attila, a debreceni irodalomtörténész monográfiát írt róla.)

A kötetből egyértelművé válik, hogy a „bezárkózó”, a „konzervatív” Debrecen helyett a XX. század elejétől páratlan nyitottság jellemzi a város kultúráját, ami a XX. század második felében is érvényesül. Ekkor is vádolták Debrecenét, illetve az itt megjelenő *Alföld* című folyóiratot nacionalizmussal, népiességgel, városellenességgel, provincializmussal, holott a 70-80-as évfolyamokat végiglapozva bárki meggyőződhet arról, hogy bár tematikus számokat, blokkokat valóban elsősorban a népi irodalom exponenseinek szenteltek (követve ezzel – egyébként – a két világháború közötti Ady Társaság preferenciáit), azért a lap kivette részét Tandori Dezső, Oravecz Imre, Esterházy Péter közléséből és méltányló-magyarázó kritikai feldolgozásából is. Ahogy a század első felében is Juhász Géza, Kardos László, Gulyás Pál, Kardos Pál a népi irodalmat,

Erdélyi Józsefet, Németh Lászlót, Kodolányit preferálták, de eszményképük volt Babits és a *Nyugat* értékrendje is. Tehát a „maradandóság városa” éppen hogy széles értékfogékonysággal viseltetett urbanus és népi, konzervatív és avantgard törekvések iránt, ha művészi és emberi-eszmei értékek hordozói voltak.

Bakó Endre könyve tehát nem egyszerűen értékes „adattár”, hanem vitába száll lebecsülő előítéletekkel: Karinthy, Kosztolányi, sőt Kassákot is méltányolták, de Herczeg Ferencről és Pósa Lajosról is volt jó szavuk. Ennek a többféle (és többféle) fogékonyságnak történelmi okai és körülményei is kirajzolódnak Bakó Endre előadásában. Kardos Albertnek, a zsidó asszimiláció XIX. századi, Petőfiért, Aranyért, Jókaiért lelkesedő literátorának (aki ennek jegyében Herczeget is dicsérte) a fia, Kardos Pál olyan mértékig volt Babits híve, hogy kései életszakaszában, az 1970-es években fejezte be róla szóló nagymonográfiáját. Ez a „nyitottság” azután tovább él: az 1950-es években induló irodalomtörténészek, szerkesztők, kritikusok (Kiss Ferenc, Kovács Kálmán, Juhász Béla, Bata Imre) valamilyen mértékben igazodnak ugyan a szocialista irodalomszemlélethez, valójában meghatározó élményük a népi irodalom (Németh László, Kodolányi, Illyés Gyula, Szabó Pál) maradt. S ennek is megvolt a folytatása a 70-es, 80-as években, amikor Németh László, Illyés, Csoóri, Czine Mihály voltak tájékoztatói

pontok anélkül azonban, hogy ez zavarta volna Oravecz, Esterházy „csúcsra” futtatását. Németh László tehát okkal írta a *Kisebbségben* elején (a felvilágosodás, a Csokonai koráról), hogy a „debreceni írók az akkori Magyarország legnagyobb és legmagyarabb városában feltalálták az ötvényt, amely könnyedén és mégis diadalmasan ötvöz egybe nemcsak paraszt dalt és rokokó hajlongást, de Európát és magyarságot is.”

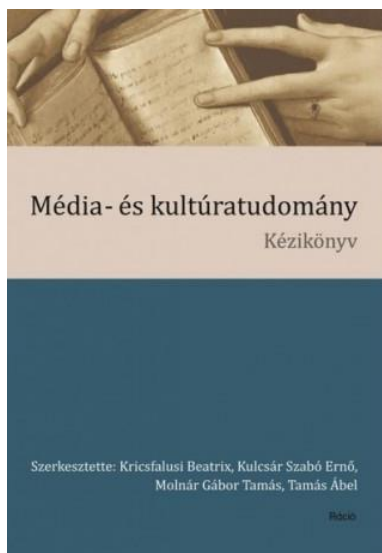
Bakó Endre kitűnő könyve – ennek szellemében – nem pusztán irodalmi kapcsolatok, viták, vonzalmak és elutasítások történetét veszi számba, hanem minden ko-

rábbinál gazdagabb és igazabb módon mutatja be Debrecen viszonyát a kortársi magyar irodalom egészéhez. Megmutatva értékfogékonyságát, mely valóban „diadalmasan ötvöz egybe Európát és magyarságot.” Aminek köszönhetően méltán és többlet joggal válhat Európa kulturális fővárosává, minthogy Európának nemzeti sajátosságaihoz hű és originális kultúrákra van szüksége, amelyek viszont nem lehetnek meg közös európai értékek nélkül.

Imre László

irodalomtörténész, akadémikus,
Debreceni Egyetem

Média- és kultúratudomány. Kézikönyv
Szerk.: Kricsfalusi Beatrix, Kulcsár Szabó Ernő,
Molnár Gábor Tamás, Tamás Ábel
Ráció Kiadó, 2018, 535 oldal

A szemlére kiválasztott kézikönyv *hiánypótló* mű: a nemzetközi média- és kultúratudomány területén felhalmozott ismereteket négy nagy fejezetre tagolva (*Jelenségek, Fogalmak, Szerzők, Művek*) tárja az olvasó elé, azonos felépítésű szócikkek formájában (*Fogalomtörténet, Kontextusok, Kapcsolódó szócikkek*). Az összefoglaló munka elvégzését több tényező indokolja.

Elsősorban a kultúrakutatás tudományközi szemléletének a széles körű elterjedésére lehet itt hivatkozni, mely az ezredfordulón ment végbe, s ennek következtében a bölcsészettudományok határai fella-